

На урочисте засідання Вченої ради університету з нагоди вручення диплома та мантиї Почесного доктора НТУУ "КПІ" Президенту Австрійської академії наук професору Херберту А.Мангу завітали поважні гості: В.Журавський, перший

наукової ради федерального уряду Австрії, член правління Австрійської національної наукової фундації, президент Австрійської академії наук.

Він – автор 10 наукових книг з проблем числових методів в інженерії, обчислювальної механіки, інженерного аналізу, інженерної механіки тощо; опублікував понад 320 статей в наукових журналах, науковий консультант 23 докторських дисертацій, керівник понад 30-ти спонсованих дослідницьких проєктів, співолова 6 міжнародних конференцій і симпозіумів.

Професор Херберт А.Манг – член редакцій і видавництв багатьох наукових журналів, зокрема 13 міжнародних; починаючи з 1981 р. працював у

Херберт А.Манг – Почесний доктор НТУУ "КПІ"

заступник міністра освіти і науки України; О.Яценківський, секретар Національної комісії у справах ЮНЕСКО; Н.Келлер, перший секретар посольства Австрійської Республіки в Україні; В.Куммер, віцепрезидент Австрійсько-Українського інституту науки й технології; С.Москалюк, президент цього інституту; представники урядових, громадських та наукових організацій.

Професор Херберт А.Манг (Herbert A. Mang) – випускник Віденського технологічного університету 1967 р., доктор технічних наук (Віденський технологічний університет, 1970 р.), доктор філософії (Техаський університет, 1974 р.), директор Інституту опору матеріалів Віденського технологічного університету, член

понад 12-ти наукових комітетів уряду Австрії, Європейської співдружності, Міжнародного союзу з теоретичної та прикладної механіки.

Багатогранна наукова діяльність професора Херберта А.Манга відзначена Почесною Інніцерською нагородою (1976 р.), нагородою Теодора Корнера (1978 р.), медаллю Вільгельма Екснера (1996 р.), "Австрійським Почесним хрестом I класу за науку та мистецтво" (2002 р.), нагородою Міжнародної асоціації з обчислювальної техніки (2002 р.).

Професор Херберт А.Манг є Почесним доктором Краківського технологічного університету (2000 р.), Почесним доктором університету Інсбрука (2003 р.), він також Почесний член Міжнародної асоціації мостобудування, член багатьох зарубіжних асоціацій та академій наук.

Враховуючи значний внесок професора Херберта А.Манга у розвиток теорії і практики механіки, інженерного обчислення, аналізу та дизайну, комп'ютерного моделювання в інженерії, багаторічну міжнародну діяльність у сфері інженерії, Вчена рада НТУУ"КПІ" присвоїла йому звання "Почесний доктор Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут".

Херберт А.Манг прибув на церемонію з дружиною Барбарою. Він щиро подякував політехнікам за виявлену честь та прочитав (англійською) оглядову лекцію щодо своїх досліджень, які за тематикою збігаються з роботами академіка С.П.Тимошенка.

Академік М.З.Згуровський зазначив, що "сьогоднішнє урочисте засідання є новою фазою співдружності між Віденським технологічним університетом та Київською політехнікою, воно сприятиме подальшому зміцненню співпраці між академічними, науковими й освітянськими установами наших країн".

Інф. "КП"

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ:

1 **Херберт А. Манг – Почесний доктор НТУУ "КПІ"**

.....
Інтерв'ю з проректором **Г.Б.Варламовим**

2 **Наукові читання до 100-річчя Т.М.Баши**

.....
Від щирого серця

2 **С.І.Сидоренко: "Ми вийшли на якісно новий рівень міжнародної співпраці"**

3 **До 190-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка**

4 **Пам'яті М.А.Павловського**

Контроль став більш вимогливим

Кінець січня та початок лютого видалися вельми копійними для певної частини політехніків, як і для деканатів та проректора з навчальної роботи доц. Г.Б.Варламова. У приймальні й неприймальні години товпилися під його кабінетом схвильовані молоді люди разом із батьками та представниками факультетів, співробітників тощо. Сталася небувала для НТУУ "КПІ" подія – за результатами сесії ради політехніків порішали на 1074 особи. Про контроль знань студентів та поточну роботу навчального відділу розмовляємо з Геннадієм Борисовичем Варламовим.

– Неспокій у студентському загалі відчувався ще в кінці минулого року. Які події відбувалися тоді?

– Оцінювання знань студентів в університеті "КПІ" викладачі здійснили відповідно до освітніх вимог вищої школи. Одночасно на всіх факультетах 25 жовтня та 15 грудня провели уніфіковані атестаційні випробування. Їх підсумки було проаналізовано на рівні факультетів, навчального відділу і ректорату та зроблено відповідні висновки. Було виявлено близько 1600 студентів, які мали багато пропусків без поважних причин, незадовільні оцінки з трьох і більше предметів. Довелося відразу розстатися зі 164 з них.

До речі, на початку навчального року теж відбувся безкомпромісний "відсів" студентів, які вчасно не розрахувалися із заборгованістю за літню сесію.

– Як відреагували студенти на такі заходи?

– За результатами анонімного опитування серед студентів та викладачів щодо їхнього ставлення до більш жорсткого контролю, більшість наших підопічних та практично всі викладачі позитивно оцінили необхідність проведення атестацій та інших заходів, спрямованих на покращання рівня успішності.

Що цікаво, 42% опитаних зізналися, що стали приділяти більше уваги навчанню та систематич-

но працювати саме через жорсткий контроль. І про це свідчать такі дані: в порівнянні з зимовою сесією минулого навчального року кількість студентів, які своєчасно і в повному обсязі склали іспити в цю сесію, збільшилася майже на 10%.

– Над чим зараз працюють у навчальному відділі?

– Розробляємо нове положення з організації навчального процесу в університеті, в якому значна увага приділяється систематизації роботи викладачів і деканатів з метою покращання підготовки фахівців.

– А які зміни студенти відчувають уже у весняному семестрі?

– Передбачається більше уваги приділяти "контрактикам": проводити для них додаткові заняття, консультації, тісніше співпрацювати з їхніми батьками.

Заплановано організувати консультативні заняття з різних навчальних дисциплін безпосередньо в гуртожитках.

Ще одна новація, яка, безумовно, зацікавить студентів, – запровадження для всіх бажаючих факультативних (додаткових) занять з певних розділів математики, фізики, інших навчальних дисциплін, що дозволить перспективним студентам підвищити свій освітній рівень та в майбутньому успішно презентувати наш навчальний заклад на різних олімпіадах і конкурсах. До речі, кількість політехніків – призерів та переможців всеукраїнських і міжнародних предметних олімпіад – щорік збільшується.

На цій оптимістичній ноті й закінчилася наша розмова, часу на яку було відведено небагато, адже за дверима чекали ті, кому не пощастило в сесію, а так хочеться називатись студентом університету "КПІ". Г.Б.Варламов пообіцяв ще не раз виступити на шпальтах нашої газети.

Спілкувалася Н.Вдовенко

Політехніки – переможці всеукраїнських студентських олімпіад

Диплом 1 ступеня

Олександр Рибак (ФТІ, ФІ-22) – математика;
Олексій Кравченко (ФТІ, ФІ-01) – математика;
Сергій Торба (ФТІ, ФІ-82) – інформаційна безпека;

Олександр Нескоромюк (ММІ, МТ-10) – система автоматизованого проєктування та комп'ютерного моделювання в машинобудуванні;

Віктор Слободянюк (ІФФ, ФЛ-81) – ливарне виробництво чорних і кольорових металів.

Диплом 2 ступеня

Юрій Кутафін (ФТІ, ФФ-01) – фізика;
Тарас Семенченко (ММІ, МТ-83) – технологія машинобудування;

Михайло Скляр (ФМФ, ОМ-02) – математика;
Олександр Ходаковський (РТФ, РА-81) – радіотехніка;

Олексій Карлюченко – математика.

Диплом 3 ступеня

Андрій Гоголев (ФТІ, ФІ-01) – математика;
Іван Васильєв (ФТІ, ФІ-82) – інформаційна безпека;

Андрій Козак (ФТІ, ФФ-11) – фізика;
Вікторія Волошина, (ММІ, МД-92) – обробка металів тиском;

Тарас Капуцук (ММІ, МІ-82) – металорізальні верстати та системи;

Марина Варбанець (ХТФ, ХН-92) – хімія;
Валерій Брень (ІЕЕ, ОБ-91) – розробка родовищ корисних копалин;

Павло Цицура (ІПСА, КА-01) – математика;
Дмитро Бойченко – електронні апарати.

Заохочувальний

Олена Бруква (ФМФ, ОМ-01) – математика.

Наукові читання до 100-річчя з дня народження Т.М.Башти

18 лютого в нашому університеті пройшли читання, присвячені сторіччю з дня народження випускника КПІ Трифона Максимовича БАШТИ (1904-1987), вченого-гідраліка, інженера-конструктора, педагога. Він є одним із фундаторів вітчизняної наукової школи промислової гідраліки. Дві стратегічні галузі –

верстатобудівна та авіаційна – своїм прогресом певною мірою зобов'язані саме йому.

Вступним словом учасників читань привітав заступник проректора НТУУ "КПІ" з наукової роботи проф. С.О. Воронов. З вітанням виступили відомі вчені і спеціалісти в галузі промислової гідраліки та

пневматики. Про життєвий шлях професора Т.М.Башти розповіла його донька доцент Національного авіаційного університету (НАУ) Олена Трифонівна Башта. Завідувач кафедри конструювання верстатів та машин професор В.Б. Струтинський виступив з доповіддю про наукові школи КПІ, в рамках яких працював Т.М.Башта. Було також заслухано доповіді з актуальних проблем сучасних гідравлічних систем, насосо- та верстатобудування.

Учасники читань отримали видану НАУ збірку "Башта Трифон Максимович. Віхи життя". В книзі є розповідь про життєвий та творчий шлях вченого, написана його дочкою О.Т.Баштою, подаються спогади колег і учнів, відомості про наукову школу Т.М.Башти, вміщено список монографій та підручників, написаних вченим. До речі, багато книг Т.М.Башти були представлені на стенді, що був оформлений в залі.

Инф. "КПІ"

Від щирого серця

Професор Олексій Арсентійович Крупа, завідувач кафедри хімічної технології кераміки та скла, людина в Київській політехніці знана й шанована: заслужений професор НТУУ "КПІ", лауреат державних премій України, чл.-кор. Міжнародної інженерної академії, дійсний член Інженерної академії України і Нью-Йоркської академії наук, заслужений діяч науки і техніки України; має у доробку сім наукових монографій та підручників, 325 наукових статей, понад 60 винаходів. Він є засновником нової наукової школи «Комплексне використання в народному господарстві природного вулканічного скла – перлітів», а також нового наукового напрямку на кафедрі "Розробка і впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій".

О.А. Крупа

Це саме на його кафедрі діє навчальний керамічний цех, де на лабораторному рівні кераміку поліпшують... відходами хімічної промисловості – з гравітаніки, верстатної та текстильної промисловості. Майстри на практиці навчають студентів гончарства та кераміко-складової справи – це невід'ємна частина навчальної програми. Тут виготовляють керамічні шедеври для потреб університету, вони оздоблені орнаментами та малюнками історичного змісту й національного колориту. Ці витвори давно вже стали візитною картою університету.

Нещодавно Олексій Арсентійович отримав у конкурсі НТУУ "КПІ" першу премію за кращий підручник: "Хімічні технології керамічних матеріалів" (у співавторстві з В.С.Городовим), яким нині користуються студенти нашого університету та інших технічних ВЗО в Україні та близькому зарубіжжі. Отриману винагороду та заощадження – разом 2500 грн – проф. О.А.Крупа пожертвував на Тарасову церкву, будівництво якої передбачається на Чернечій горі у Каневі.

"Я вже літня людина, – розмірковує Олексій Арсентійович, – маю в КПІ всі умови, щоб комфортно почуватися і працювати. Я тут просто живу, у стінах університету, на кафедрі. Я ще в 1980 р. захистив дисертацію, в 1982 р. – отримав звання професора. Одним словом, перед вами не високочка чи олігарх, а проста людина, що все життя тяжко працювала, бо любила свою землю та батьківщину, яку я чітко завжди ідентифікував з іменем генія нашого народу Тараса Шевченка. Отакій я, – родом з-під Василькова, що на Київщині".

Н.Вдовенко

Трифон Максимович Башта

Т.М. Башта народився 14 лютого 1904 р. на Полтавщині в багатодітній родині коваля. В 1914 р. сім'я переїхала в м. Ашхабад. Вісімнадцятирічним юнаком – після закінчення технічного залізничного училища – почав працювати помічником, а потім – машиністом потягу Середньоазійської залізниці.

В 1923 р. родина Т.М.Башти повернулася до України. Після закінчення робітфаку в 1925-1930 рр. він навчався на механічному факультеті КПІ. У 1930-31 рр., навчаючись в аспірантурі КПІ (кафедра металорізальних верстатів), викладав у Інституті промзв'язку, був там заступником директора з навчальної роботи. Згодом його направили до Москви: закінчив Інститут червоної професури при ЦК ВКП(б) (1934 р.) та заочно механіко-математичний факультет Московського державного університету (1932 р.).

З 1934 р. Т.М.Башта працював у Експериментальному науково-дослідному інституті

металорізальних верстатів. Тут він створив й очолив бюро гідравлічних передач – конструкторський і дослідницький центр, який першим у СРСР почав проектувати і впроваджувати гідравлічні передачі в конструкцію вітчизняних верстатів.

У 1935 р. Т.М. Башту обирають Ученим секретарем технічного відділення Академії Наук СРСР. У 1935-1936 роках під керівництвом Т.М. Башти було створено перший вітчизняний завод з виробництва гідравлічних приводів.

У 1938 р. Т.Башту звинуватили у шкідливості й заарештували. У в'язниці доля звела його з А.М.Туполєвим. Коли останньому доуручили створити авіаційне конструкторське бюро, одним із перших до нього ввійшов Т.Башта. Він вперше у вітчизняній практиці створив системи гідроприводів, що забезпечили виконання силових функцій керування бойових машин.

В 1940 р. Т.М.Башту достроково звільнили. Під час війни він працює спочатку інженером-коструктором фронтних авіаремонтних майстерень, а згодом стає начальником

лабораторії Льотно-дослідницького інституту авіаційної промисловості.

В 1946 р. за пропозицією Т.М.Башти було створено дослідно-конструкторське бюро та завод посадкових пристроїв та гідравлічного обладнання літаків №279. Трифон Максимович став Головним конструктором та директором заводу. Більш ніж півстоліття всі літальні апарати, літаки, гелікоптери, ракети та космічна техніка, включно всім відомий "Буран", оснащувались та оснащуються виробами, сконструйованими на основі винаходів та розробок Т.М.Башти.

З 1955 р. Трифон Башта жив у Києві, працював в Інституті інженерів цивільної авіації (сьогодні – Національний авіаційний університет). Він – автор понад 200 друкованих праць, останню з яких видав у віці 79 років. Під його керівництвом підготували і захистили кандидатські дисертації близько 120 осіб, а докторські дисертації – 12 осіб. Його учні очолили чимало наукових і конструкторських організацій колишнього Радянського Союзу і країн СНД.

Помер Т.М.Башта 17 вересня 1987 р. Похований у м.Києві.

Инф. "КПІ"

С.І.Сидоренко: "Ми вийшли на якісно"

На засіданні Вченої ради, яке відбулося 16 лютого, присутнім була запропонована вже п'ята річна доповідь міжнародного напрямку після того, як розбудову цієї складової було на початку 1999 року визначено однією з найважливіших в діяльності університету і по-новому її організовано.

За ці роки в підходах до розвитку міжнародної діяльності відбулося багато суттєвих змін як на рівні держави, так і на рівні університету.

Активне входження освітньої сфери України до міжнародного освітнього простору визнається сьогодні рисою інноваційної моделі розвитку економіки України.

Інтеграція університетів України до міжнародного простору підтримано і на законодавчому рівні. Прийняті Верховною Радою України Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про наукову і науково-технічну діяльність" закріплюють за університетами нові – не типові для минулого – права: встановлювати прями зв'язки із міжнародними організаціями, укладати договори, створювати спільні підприємства, весті зовнішньоекономічну діяльність.

Використовуючи ці нові можливості для самодостатнього розвитку, наш університет активно діє в міжнародній сфері.

Про результати міжнародної діяльності університету в 2003 році розповідає проректор з міжнародних зв'язків проф. С.І.Сидоренко.

– Шановний Сергію Івановичу, на вирішення яких ключових завдань була спрямована діяльність Управління міжнародних зв'язків нашого університету минулого року?

– Це, по-перше, розширення міжнародної діяльності за всіма складовими, підвищення авторитету нашого університету в світі, посилення співпраці із впливовими міжнародними організаціями, по-друге – активна діяльність на міжнародному рин-

ку освітніх послуг; покращання середовища освітніх послуг для іноземних громадян: завдання, щоб в перспективі контингент іноземних студентів наблизився до рівня провідних університетів світу – 7-10%, – продовжує залишатись стратегічною метою (доля студентів-іноземців в структурі студентського контингенту складала у 1999 році – 2,4%, у 2001 році – 2,4%, у 2002 році – 3,4%, у 2003 році – 3,6%). Як похідна виконання перших двох завдань, – збільшення надходжень від розширення платних освітніх послуг, міжнародної науково-технічної співпраці, з інших міжнародних джерел.

– За вашою пропозицією роботу з розвитку міжнародної діяльності як у звітному, так і в попередні роки, було організовано на трьох рівнях. Охарактеризуйте їх, будь ласка.

– Перший рівень – це робота факультетів, інститутів, кафедр, окремих вчених по насиченню зв'язків, що склались в минулому. Можна відзначити високу активність в організації міжнародних конференцій ІПСА, ММІ, ІХФ, ФЕЛ, РТФ, ФАКС, ФС, ФТІ, ФЛ, ФБТ, ІЕЕ. Низку заходів провела Студентська рада. Команда студентів ФТІ виступила у фіналі всевітньої студентської міжнародної олімпіади з математики в США, продовжила славу традицію перемог студентів-політехніків на міжнародних змаганнях.

Другий рівень роботи з розвитку міжнародних контактів – це організаційна діяльність Управління міжнародних зв'язків, спрямована на загальне посилення активності в міжнародних справах з метою знайти нових партнерів для підрозділів в науково-освітній сфері.

Прикладом є організаційна допомога з боку Управління міжнародних зв'язків семи факультетам

(електроніки, зварювальному, інженерно-фізичному, інженерно-хімічному, біотехнологій, прикладної математики та Інституту енергозбереження та енергоменеджменту) у налагодженні співробітництва з Талліннським технічним університетом і провідним технічним університетом Швеції – Стокгольмським королівським технологічним коледжем – у виході на нові для нас джерела фінансування у країнах Балтії.

Також Управління міжнародних зв'язків допомогло ФПМ налагодити

співпрацю з Австрійсько-українським інститутом науки і технологій, а ММІ, факультетам електроніки, теплоенергетичному та інженерно-хімічному – співпрацю з факультетами Чжецзянського університету (КНР).

За сприяння Управління міжнародних зв'язків на новий рівень роботи з Середньо-Східним університетом Туреччини виходить факультет авіаційних та космічних систем.

Надано допомогу Студентській раді у розвитку взаємин зі студентськими організаціями в Австрії, Естонії, Польщі, ESIB – Асоціацією національних студентських спілок Європи.

Все це свідчить про посилення організаційної ролі управління міжнародних зв'язків в розвитку міжнародного співробітництва підрозділів.

Третій рівень розвитку міжнародних зв'язків – рівень ректорату.

Було посилено співпрацю з авторитетними міжнародними організаціями за стратегічними проривними для університету і для держави напрямками. Особливо треба відзначити допомогу Україні з боку ЮНІДО в оволодінні методологією технологічного передбачення як важливим сучасним інструментом інноваційного розвитку.

Нашому університету доручено виконання проекту Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) "Дистанційне навчання за програмою технологічного передбачення в Українському центрі дистанційної освіти". В 2004 році стартують ще 3 проекти ЮНІДО.

З ініціативи громадськості в 2003 році в нашому університеті вперше серед вищих закладів освіти України створено першій осередок Всеукраїнської асоціації сприяння ООН.

Важливою є складова представницької роботи, в якій слід відзначити візити до НТУУ "КПІ" надзвичайних і повноважних послів Японії, Фінляндії, Узбекистану, Китаю, Шрі-Ланки, делегацій державного рівня Малайзії, Фінляндії, Ради Європи, ООН, НАТО, Єгипту, Іраку, Індонезії, Польщі, Індії.

Організовані Міжнародною кафедрою ЮНЕСКО на базі НТУУ "КПІ" проблемні міжнародні конференції визначили провідну роль технічних університетів в розвитку нової інфор-

маційної інфраструктури України з урахуванням міждисциплінарних підходів до впровадження інформаційних технологій в технічну та гуманітарну сфери, медицину, технології, екологію, у навчальний процес і провадження наукових досліджень.

За всіма формами міжнародної діяльності в минулому році було посилено європейський акцент. Так, однією з найважливіших подій в міжнародному житті НТУУ "КПІ" в 2003 році стало рішення Вченої ради про приєднання до "Великої Хартії Університетів" Європи. Зроблено наступний крок входження НТУУ "КПІ" до європейського освітнього простору, наближення України до участі у Болонському процесі. Активна роль НТУУ "КПІ" у реформах, ініційованих Болонським процесом, було підтверджено і під час візиту до нас делегації Ради Європи на чолі з п. Сьюром Берганом – директором Департаменту вищої освіти та досліджень ІV Генерального Директорату з питань освіти, культури, культурної спадщини, молоді та спорту Ради Європи.

На травень 2004 р. на базі НТУУ "КПІ" готується міжнародний семінар під егідою ЮНЕСКО "Вища освіта України та Болонський процес".

В загальноуніверситетських проєктах в 2003 році також було суттєво посилено європейський напрям.

– Що зроблено нашим Центром гендерної освіти для дальшої імплементації гендерного компонента в систему вищої технічної освіти?

– Центром створено систему підготовки фахівців у сфері використання інформаційних технологій у гендерних дослідженнях та в гендерних освітніх програмах (підготовлено понад 200 фахівців із 14 регіонів України), створено віртуальну бібліотеку з гендерної освіти (більше 2000 одиниць). За сприяння Канадсько-українського гендерного фонду в 2003 році завершено проєкт "Інформаційна підтримка впровадження гендерної освіти в Україні".

До 190-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка

9-го березня виповнилось 190 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка. Важко переоцінити постать цього видатного митця в українській культурі. Оспівувач народних прагнень, борець за волю народу, Шевченко став орієнтиром для прийдешніх поколінь, підняв на новий рівень національну свідомість, самоповагу й віру у власні сили українців. Його погляди стали невід'ємною частиною української ментальності.

Безперечно, найвизначнішим творінням Шевченка є "Кобзар". Ось, що в 1981 році писав у передмові до цієї великої книги інший видатний український письменник **Олесь Гончар**.

3-поміж безлічі книг, з якими має справу історія світової літератури, поодинокі виділяються ті, що вибрали в себе науку віків і мають для народу значення заповітне.

До таких належить «Кобзар», книга, яку народ український поставив на перше місце серед успадкованих з минулого національних духовних скарбів.

Дивовижна доля цієї книги. Поезії, що входять до неї, склалися на тернистих дорогах поетового життя, писались то в мандрах, то в казематах, мережились при світлі білих ночей Півночі і в пісках закаспійських пустель, під самотнім сонцем вигнання. Хоча більшість поезій написані поза межами рідного краю, наскрізно стру-

менить у них світлий образ Дніпра і мрії сина далеч українських степів. На випадкових аркушіках паперу та в захлавлених книжечках поетова рука прихвощем, покрадьки записувала рядки, що стануть дорогими для цілого народу, донесуть до нього крізь усі перепони віщі і вічні слова.

Книга формувалася поступово, рік за роком, формувало її саме поетове життя, і все найцінніше із цього життя, з великого життя українського кріпака Тараса Шевченка – від його юності й до останнього подиху, – ввібрав у себе цей класичний розмір томик, збірник поезій, що його в хвилину творчого осяяння було найменовано «Кобзарем». Відтоді, впродовж багатьох десятиріч, книга ця буде настільною книгою кожного українця.

У «Кобзарі» поет висловив насамперед самого себе, свою особистість, від першого й до останнього рядка книга виповнена індивідуальним поетовим почуттям. Тут його, Шевченків темперамент, його щира й беззахисна у своїй відкритості душа. Тут думки – ним вистраждані, кривди – ним пережиті, тут картини саме його, Тарасового, дитинства. І мова його, і тільки йому властивий тембр голосу. Тут не позичені знання, а його власний, у розвитку відтворений розум мислителя, могутній інтелект, що спрагло дошукується істини, простежує людське життя у всеоб'ємності – в конкретній долі сестри-кріпачки і в історичній долі цілих народів. Усе своє, особисто шевченківське, індивідуально забарвлене. Однак мистецтво тому й мистецтво, що воно здатне творити чудо: особистий, внутрішній світ Тараса Шевченка, переллятий в литво мистецьких синтезів, постав у ліриці й поеми «Кобзаря» в таких художньо-образних виявах, у такій правдивості й глибині індивідуальних переживань, що в них і сам народ упізнав свою душу, прочитав свою історію, прозирнув у своє майбутнє.

«Кобзар» належить до найвдольовіших книг усіх часів, він наскрізь на-

повнений прагненням волі, передчуттям її неминучості. Поезії «Кобзаря» пронизані вірою в незнищенність людини, вірою в те, що людина ніколи не змиритися з безправством, рабство ніколи не стане для неї за норму існування.

Шевченкові належить виняткова роль у згуртуванні передових сил української нації, у розвитку й формуванні свідомості українського народу. «Кобзар» охоче співає минувшину, але спрямований він у майбутнє. З творчістю Шевченка пов'язане становлення нашої літературної мови; з виходом «Кобзаря» відкривається нова епоха в розвитку українського красного письменства, яке віднині незрівнянно розширило свої тематичні й філософські обрії: Шевченко воістину виводив рідну літературу, на простори вселюдські.

Сучасники поета при характеристиці «Кобзаря» захоплено відзначи-

ли кожне явище життя розглядає мовби очима народу, з позицій народу, кожну подію минувшини чи сьогодення вимірює мірою народної моралі, чистотою й цнотливістю душі трудової людини.

Муза Шевченкова – в кріпацькій одежі; волаючи до людського сумління, до почуття справедливості, вона вперше введе в літературу натовпи отих безмірно покривджених людей, що населяють «Кобзар», всіх отих вдів, сиріт, таврованих варнаків, покриток, отих занашаплених кріпацьких мадонн, що їх поет малює прекрасними навіть у їхньому горі, малює мовби пензлем великих майстрів Відродження.

Шевченка не без підстави називають революціонером художньої форми, вказуючи на те, як сміливо відходив він од літературних канонів, хоча навряд чи він ставив собі на меті свідомо руйнувати усталені художні

ли саме його народність, що сприймалася як відкриття, як нове слово в мистецтві. І річ не тільки в тому, що перші юнацькі поезії Шевченка були написані, як тоді мовилось, «просто-народним стилем», приваблюючи пісенною легкістю (недарма ж деякі з них пізніше стануть співатись, будуть покладені на музику). Ще важливішим було те, що поет послідов-

формі. Словесні експерименти були не для Шевченка. Вроджене чуття прекрасного, чуття гармонії підказували художникові ті шляхи, якими треба було йти, щоб, незважаючи на притиски, нормативи, продаючи кризь хащі літературних умовностей, нести людям своє свіже, вільне, справді розкріпане слово.

Підготував Я.В. Мельник

Аллона СТОЇТЬ ТАРАС

Стоїть Тарас,
а з ним – Україна,
Крилом широким
обнялась,
То в думках сива,
то – дитина,
Що ледь з коліски
підвелась.

Стоять удвох...
А шляхом босі
До них ми
на уклін ідем.
Ми темні ще,
сліпі ще й досі,
Прозріння хочемо
і ждем.

– Ми разом.
Але нас навчіте,
Як волю в долю
перелить?
– Ви не питаєте,
ви любіте, –
Сказав Тарас, –
щоб ніч скорить!

Зійшов світанок
й сонце просить
Скотитись
в сонні береги,
Щоб сині освітлити
роси
І день зустріти
для снаги.

– Любіте!
Ось вам Україна! –
То сива, то знов
молода.
Ми разом,
і вона – єдина!
НАС ВСІХ ЖИТТЯ –
ЇЇ ЖИТТЯ.

новий рівень міжнародної співпраці”

Проведено другий Всеукраїнський конкурс студентських робіт з гендерної проблематики. За підтримки Посольства Канади в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Канадського-українського гендерного фонду проведено науково-практичну конференцію «Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві».

– **Як було продовжено важливу традицію в розвитку міжнародної сфери університету, а саме: створення спільних структур з авторитетними європейськими, міжнародними організаціями та з університетами-партнерами?**

– Варто сказати, що з НТУУ «КПІ» починала свою діяльність Британська Рада в Україні; багато років в університеті розташовані і працюють освітньо-культурні структури Федеративної Республіки Німеччини (офіс ДААД та Гьоте-інститут). З 1998 року в НТУУ «КПІ» функціонує Центр ділової французької мови, створений за участі Посольства Франції в Україні і університету Paris-XII, Центр європейської інтеграції.

В 2003 році перших студентів прийняв спільний українсько-німецький факультет, випускники якого будуть отримувати подвійний диплом – диплом НТУУ «КПІ» та Університету ім. Отто-фон-Геріке (Магдебург).

В жовтні 2003 р. спільно з GI (Товариством інформатиків Німеччини), яке має ліцензію CEPIS (Council of European Professional Informatics Societies – Ради європейських професійних товариств інформатики) здійснювати підготовку та тестування користувачів комп'ютерів з видачею посвідчення європейського зразка, відкрито авторизований центр тестування в галузі комп'ютерної підготовки населення (з видачею сертифікатів ECDL – European Computer Driving Licence – Європейський стандарт комп'ютерної грамотності). Долучення України,

НТУУ «КПІ» до цього проекту відкриває нові можливості інтеграції до європейського інформаційного простору.

У фізико-технічному інституті здійснено перший етап розгортання навчального центру Nortel Networks: отримано унікальне обладнання для навчальної лабораторії із захисту інформації.

Спільно з посольством Японії в Україні в червні 2003 року відкрито Українсько-японський центр, який надасть новий поштовх розвитку всіх інженерних факультетів університету завдяки науково-технічним проектам з Японією.

На ФММ створено Центр українсько-польського співробітництва, який став базою для підготовки студентів спеціальностей «Міжнародна економіка» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Важливим результатом міжнародної співпраці є поява в університеті нових наукових напрямків, серед яких вже згадані технологічне передбачення (ІПСА), інтелектуальна власність (факультет права та механіко-машинобудівний інститут), а також протидія терористичним нападкам (ІЕЕ), біоінформатика (ФБТ), екологічно чисті технології (ХТФ, ІХФ), мехатроніка в машинобудуванні (ММІ).

Отже, міжнародна діяльність набуває інноваційного характеру як для навчального процесу, так і для науки університету, бо розвиток забезпечується без записування з державного бюджету.

– **Які кроки було здійснено в напрямку покращення соціально-побутових та освітніх умов для іноземних громадян?**

– Відповідно до рішень Вченої ради здійснювались заходи по покращанню умов проживання в студмістечку. На ці цілі в 2003 році було спрямовано близько 0,5 млн грн. із коштів, які іноземні громадяни сплачують за проживання.

На новому рівні силами медико-інженерного факультету (проф. В.П.Яценко) організовано медичне обслуговування іноземних студентів.

Кожному іноземному громадянину тепер видається сертифікат про стан здоров'я міжнародного зразка. Поліклініка, деканат по РІС та Міжнародний центр телемедицини об'єднано комп'ютерною мережею, створено конфіденційний банк даних про стан здоров'я. І такі принципи більш якісного медичного обслуговування розповсюджуються на всіх студентів університету.

Важливою подією стало завершення першої черги реконструкції корпусу №31 для навчального процесу підготовчого відділення. Введено в дію 700 кв. м аудиторного фонду і розпочато заняття у спеціалізованих класах фізики, інформатики, графіки, створюються лінгвонні кабінети.

В середині квітня в корпусі №31 запрацювало студентське кафе – важлива складова системи студентського харчування в студмістечку НТУУ «КПІ».

Як привабливий крок для абітурієнтів-іноземців – продовжено навчання англійською. Таку форму навчання впроваджено на факультетах електроніки, прикладної математики, інформатики та обчислювальної техніки, в ММІ.

У співпраці з УЦДО відкрито лабораторію комп'ютерних технологій навчання іноземних громадян, створюється віртуальне підготовче відділення, що також посилить інтерес до НТУУ «КПІ» потенційних абітурієнтів за кордоном і покращить їх підготовку до навчання. Зокрема, – за рахунок міжнародного впровадження дистанційного курсу української мови «Golden Gates to Ukraine», який вже передано для використання в УЦДО.

– **Якими були наслідки цих та інших заходів?**

– Тут слід зазначити, що за останні 5 років зріс вдвічі контингент інозем-

них громадян. Сьогодні він становить 1495 осіб і є найбільшим серед технічних університетів України.

Завдяки заходам у розвитку інфраструктури та інформаційно-рекламного забезпечення ми зробили наступний крок в цій політиці: ціна навчання іноземних громадян в середньому вдвічі вища за ціну навчання українських громадян. І це практично не зменшило кон'юнктуру і надходження за освітні послуги: при новому наборі в 2003 році було укладено контракти на навчання на суму близько 900 тис. дол., хоча набір 2003 року на 170 осіб менший, ніж набір 2002 року.

За останні 5 років (1999-2003 роки) зростання контингенту забезпечило збільшення на 57% надходжень університету, студмістечку, факультетам, активно працюючим кафедрам. Мабуть, контингент іноземних громадян на рівні 1500-1600 осіб – це наша планка на наступний рік, бо впливають обмежені поки можливості інфраструктури університету. Збільшувати контингент ми можемо лише за рахунок резервів факультетів, якщо факультети будуть в цьому зацікавлені.

– **Чи в достатній мірі, за Вашою оцінкою, на сьогодні реалізується величезний потенціал університету в міжнародному науково-технічному співтоваристві?**

– Можливості, які відкриваються перед КПІ, перед Україною на шляхах європейської інтеграції, використовуються ще не в повній мірі.

Якщо розглянути дані про фінансування науково-технічної співпраці за рахунок міжнародних джерел в розрізі факультетів і науково-дослідних інститутів, то побачимо, що тут висока доля «нульових оцінок». В той же час внесок до скарбниці університету силами, так би мовити, головного корпусу, щороку збільшується.

Велика кількість «нульових» показників і в роботі багатьох факуль-

тетів щодо набору іноземних громадян на навчання, в тому числі – на навчання в аспірантурі.

Ще скромніші характеристики «мобільності» (обмін студентами, аспірантами, викладачами, науковцями; навчання за кордоном).

Для порівняння скажу, що програми Європейського Союзу «SOCRATES», «ERASMUS» з часу їх впровадження надали можливість поїздки в межах Європи мільйону студентам і щорічно – 12000 викладачів.

Європейський комісар з освіти Вів'єн Редінг виступила з програмою ERASMUS World: до 2010 року довести показник мобільності студентів в Європі до 3 млн.

Ми змушені з року в рік привертати увагу до невикористаних можливостей кафедр, факультетів, провідних вчених в сфері міжнародного науково-технічного співробітництва і набору на навчання.

Організаційно-методично та рушійною ланкою міжнародної діяльності за цим напрямком може стати Інститут міжнародних освітніх програм і проектів, концепція створення якого вже формується. До того ж, для забезпечення виконання завдань з розвитку міжнародної сфери університету нам потрібні професійно підготовлені, обізнані із специфікою НТУУ «КПІ» менеджери-міжнародники. Програма їх підготовки вже готується. Можливо розпочати підготовку таких спеціалістів в рамках кафедри ЮНЕСКО.

Сподіваємось, що обговорення перспектив розвитку міжнародної діяльності буде продовжено на засіданнях вчених рад підрозділів, де будуть визначені їх конкретні завдання, виходячи з аналізу підсумків 2003-го року.

На завершення хотів би подякувати всім, хто активно працював по розвитку міжнародного співробітництва і закладав підвалини для утвердження НТУУ «КПІ» в світі.

– **Дякую за увагу.**
Спілкувався Ю.Москаленко

ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА АНТОНОВИЧА ПАВЛОВСЬКОГО

Михайло Антонович Павловський народився 13 березня 1942 р. в с. Ружичне на Хмельниччині. Вступивши 1958 року в 16-річному віці до Київського політехнічного інституту, він пов'язав з ним всі свої наступні 46 років життя. 1963 року закінчив КПІ з відзнакою та отримав направлення на навчання в аспірантурі. Після захисту кандидатської дисертації 1967 року працював на кафедрі гіроскопічних приладів та

систем на посадах асистента та доцента. З самого початку наукової та педагогічної діяльності він завжди залучав до творчої праці обдаровану студентську молодь, яка поступово створила науковий колектив однодумців.

Захистивши 1977 року докторську дисертацію, М.А.Павловський став одним з наймолодших докторів наук в Радянському Союзі. Вже на цей час Михайло Антонович підготував 14 кандидатів наук. Цього ж року він очолює кафедру теоретичної механіки КПІ, незмінним завідувачем якої був протягом 26 років. Провідний вчений, викладач та організатор навчального процесу, М.А.Павловський розвинув здобутки всесвітньо відомої науково-педагогічної школи механіки Київського політехнічного інституту. У викладанні дисциплін застосовував останні досягнення теорії і практики. Він є автором підручників з теорії гіроскопів (1976, 1986 рр.), систем керування космічними апаратами (1997 р.), теоретичної механіки (1985, 1989, 1990, 1993, 2002рр.). Його підручники відразу здобували популярність у студентів та аспірантів, знаходили визнання спеціалістів. Останній з них перевидається зараз в Росії. За підручник з теоретичної механіки в 1992 р. Михайло Антонович удостоєний Державної премії України. Плідна педагогічна праця проф. М.А.Павловського відзначена званням "Почесний професор КПІ".

Проф. М.А.Павловський є відомим фахівцем в галузі механіки, який створив наукову школу з гіроскопів, навігаційних систем та комплексів, зробив значний внесок у розвиток механіки гіроскопічних систем, нелінійних просторових коливань, які мають актуальне значення

для науки і техніки. В багатогранній діяльності професора М.А.Павловського поєднувались широкий діапазон фундаментальних наукових досліджень з вирішенням найважливіших народногосподарських проблем. Результати наукових досліджень широко впроваджувались у виробництво. Під його керівництвом було розроблено унікальне обладнання для наземних випробувань ракетно-космічного комплексу "Енергія – Буран", створена теорія і доведені до практичного використання роботи з розробки приладів та систем навігації, побудованих на нових фізичних принципах. Заказані розробки М.А.Павловський удостоєний Державних премій у галузі науки і техніки УРСР (1980 р.) і СРСР (1986 р.). Під керівництвом М.А.Павловського розроблені дистанційно керувані роботизовані комплекси для проведення робіт з радіоактивними матеріалами.

Проф. М.А.Павловський був видатним організатором науки. Він створив Міжгалузевий НДІ проблем механіки "Ритм" (1985р.), був одним з ініціаторів та організаторів створення Академії технологічних наук (1991 р.), факультету авіаційних та космічних систем НТТУ "КПІ" (1993 р.), деканом якого пропрацював протягом 10 років. Багато років М.А.Павловський очолював докторські спеціалізовані Вчені ради, був головним редактором наукових видань. Він підготував 12 докторів і понад 50 кандидатів наук. М.А.Павловський – автор понад 450 наукових праць, серед яких 24 монографії, підручники, навчальні посібники.

За визначні досягнення в галузі науки і техніки Михайлу Антоновичу було присвоєно

звання "Заслужений діяч науки і техніки України" (1991 р.). Про широке визнання М.А.Павловського науковою громадськістю свідчить його обрання Першим віце-президентом Академії технологічних наук. Він був дійсним членом Російської інженерної академії та Міжнародної академії навігації та керування рухом.

Значну частину свого життя Михайло Антонович Павловський віддав становленню державності України, розв'язанню нагальних проблем її економічного розвитку. Він є автором 6 книжок та понад 50 статей з проблем стратегії перехідного періоду.

1997-го року стає доктором економічних наук. 1992 року М.А.Павловський був Міністром промисловості України.

М.А.Павловський активно впливав на вирішення проблем взаємодії громадського суспільства і держави, на питання її внутрішньої та зовнішньої політики. Він був відомим політичним діячем, обирався депутатом Верховної Ради України II, III, IV скликань. У ці роки він обирався Головою комітету з ядерної політики та безпеки, Головою підкомітету з питань організації роботи Верховної Ради, очолював міжпарламентську групу "Україна - Китай". М.А.Павловський – співавтор багатьох законопроектів та державних програм, які визначають стратегію розвитку країни.

Михайло Антонович був чуйним чоловіком. Його дружина, Людмила Михайлівна, завжди перебувала поруч з ним. Вони виховали двох дітей, Андрія та Ольгу. Мають двох онуків, Антона та Дмитрика.

Слово про Вчителя

На все життя в моїй пам'яті залишилися спогади про перші відвідини гостинного дому Павловських. В душевних бесідах з Учителем я отримував такий заряд енергії та оптимізму, що декілька днів літав мов на крилах. Незрівнянне відчуття щастя дуже довго не полишало мене. Для мене стала відкриттям одна з основних тез Михайла Антоновича: учні повинні досягти більше ніж учитель. Він робив усе, щоб ми відчули реальність такої програми.

В.С.Петренко, д.т.н., проф.

Я познайомився з Михайлом Антоновичем Павловським на третьому курсі, коли він, 26-річний кандидат технічних наук, читав нам, студентам приладобудівного факультету, теорію гіроскопів.

Уже в молодому віці Михайло Антонович викладав свій предмет висококваліфіковано, цікаво й емоційно. На екзаменах, для отримання найвищого балу необхідно було відповісти на декілька "нестандартних" питань. Після закінчення сесії Михайло Антонович відібрав кількох студентів, серед яких був і я, в студентське наукове товариство. Через деякий час сюди приєдналися Олександр Збруцький, Віктор Петренко, Віктор Слюсар та інші. Цим самим було засновано наукову групу, яка займалась дослідженням вібрацій гіроскопічних приладів спеціального призначення. Пізніше на базі цієї групи виросло КБ "Ритм".

Так почав розкриватися талант Михайла Антоновича Павловського не тільки як педагога і науковця, а й видатного організатора.

В.С.Дідковський, д.т.н., проф., зав. кафедри акустики та акустоелектроніки, заслужений працівник освіти України

Я познайомився з Михайлом Антоновичем, коли навчався на другому курсі приладобудівного факультету КПІ. На лекції з теоретичної механіки, де розглядалася теорія гіроскопів, мене зацікавило одне питання, на яке я не міг знайти відповідь. З цим питанням я підійшов у бібліотеці до Михайла Антоновича, хоча він ще не читав у нас лекції. Його моє питання дуже зацікавило, тому, мабуть, він і взяв мене трохи пізніше в свій науковий гурток. Тут займалося багато моїх товаришів-студентів, які продовжили наукову роботу і після закінчення інституту. З нашого потоку троє стали докторами технічних наук, професорами, чим ми завдячуємо Михайлу Антоновичу. На кафедрі гіроскопічних приладів та систем, де я вчився, завдяки завідувачу кафедри Анатолію Олексійовичу Одинцову була створена атмосфера творчості, ентузіазму. Я із задоволенням згадую, як разом з моїм товаришем Павлом Бохманом провів зимові канікули на третьому курсі в лабораторії гіроскопічних приладів, досліджуючи поведінку гіроскопа на рухомій основі. Ця робота потім отримала срібну медаль на Всесоюзному конкурсі наукових студентських робіт.

Наші стосунки практично безперервно тривали 38 років до самої смерті Михайла Антоновича. 25 років я працював на кафедрі теоретичної механіки КПІ під його безпосереднім керівництвом і можу впевнено сказати, що бажання Михайла Антоновича поділитися своїми знаннями з усіма бажаними залишилося таким самим, як і в роки молодості.

Л.М.Рижков, д.т.н., проф. кафедри теоретичної механіки НТТУ "КПІ", перший аспірант М.А.Павловського

М.А. Павловський (другий зліва) на святкуванні Дня першокурсника в НТТУ "КПІ". 2003 р.

Неможливо звикнути з думкою про втрачену близької людини, з якою був поруч протягом 32 років. Надзвичайно важко, коли це твій вчитель, наставник, дороговказ.

Зустрівшись із ним навіть один раз, отримуєш частинку чогось незгасимого і водночас життєво звичайного, яке підсвідомо залишається з тобою. Сьогодні починаєш розуміти, що то були частинки його самого.

Він не шукав собі учнів. Так влаштовано, що ростки тягнуться до ясравої зірки. Студенти природно відчували його з самого початку його творчого шляху. Приходили до нього й залишались разом, або віддалялись у вирі життя, створювали особливий людський простір. Цей простір був динамічно стабільним присутністю в ньому цієї людини.

Збагнути зараз все створене ним неможливо. Для цього потрібен час. Геній цієї людини полягав у ясного розумінні самоорганізації Природи для збереження і розвитку. Водночас велич і простота, фундаментальність мислення і конкретика шляхів, відчуття суспільства і окремого громадянина були поєднані органічно.

Кожен знаходив у ньому шлях досягнення своєї мети. Його серце горіло і запалювало інших. Він вів вперед.

Таким з нами залишився Михайло Антонович Павловський. Син України. Професор Київського політехнічного інституту. Мій вчитель.

О.В.Збруцький, декан факультету авіаційних та космічних систем, зав. кафедри, д.т.н., проф., лауреат Державних премій СРСР та України

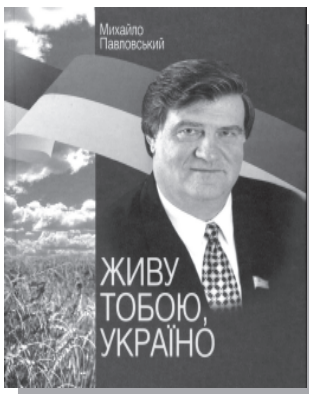
"Живу тобою, Україно"

Це остання книга М.А.Павловського, якоюсь мірою – підсумок прожитого і осмисленого, заповіт автора. Її презентували, зокрема, на Вченій раді НТТУ "КПІ" 16 лютого 2004 р.

У книзі зібрані публіцистичні статті та окремі виступи народного депутата України М.А.Павловського, згруповані у розділи за змістом таким чином, що по суті відображають свіжі погляди автора на теорію суспільства і є науковим осмисленням таких реформ, які б вели Україну в коло розвинутих держав до нового типу постіндустріального суспільства.

У багатьох статтях в популярній формі викладені нові наукові досягнення у таких сферах, як економіка, політологія, соціологія, геоэкономика тощо, показано, як на основі цих здобутків побудувати новий курс реформ, що вів би Україну до розвитку нації, до зростання добробуту населення на основі реалізації природних і людських потенційних можливостей України.

Пропонуємо витяги з цієї книги.

"...Ще в школі був упевнений, що піду в інститут, на першому курсі думав про аспірантуру, згодом бачив себе доктором наук... Спеціальність? Здається, я міг би бути ким завгодно: гарним лікарем, військовим. Але мене завжди приваблювали точні науки."

Вступні іспити до Київського політехнічного інституту склав без жодної "четвірки" (1958-й був єдиним роком, коли медалісти вступали на загальних підставах). Ще до захисту диплома потрапив на завод, де, до речі, познайомився з майбутньою дружиною.

...Формула щастя проста. Треба, щоб усі в родині були зайняті улюбленою справою. Щоб діти слухали батьків і водночас... були самостійні. Неодмінно потрібно, щоб усі працювали в інтересах держави. Ми не з'ясуємо, хто в домі головний. Бо для цього принаймні потрібен час. А в нас його замало.

...Син Андрій і дочка Оля також закінчили КПІ. Тепер Андрій викладає в інституті, пробує себе в бізнесі. Дочка має дві спеціальності: інформаційно-обчислювальна техніка (КПІ) та фінанси і кредит (Національний економічний університет). Я – суворий батько. Особливо не подобалося, коли діти отримували "четвірки".

...Найкращі ідеї народжуються, коли біжу три-п'ять, а у відпустці десять кілометрів. Потім сідаю і пишу – по 16 годин щодня. Щотижня пишу наукову чи популярну статтю, кожної відпустки – книгу. Якоюсь у неділю я чомусь не писав, то син підійшов до дружини і запитав: а що, тато захворів?

...Студенти називають мене МАП (за ініціалами). Щопонеділка читаю лекцію, яка для мене ніби еліксир молодості. Коли я був доцентом, читав по п'ять лекцій на день. Тепер я професор – тому одну. Студента треба любити і поважати. Тоді, навіть коли ти йому ставитимеш двійку, він тобі дякуватиме."

«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІК»

газета Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

✉ 03056, Київ-56
проспект Перемоги, 37
корпус № 1, кімната № 221

☎ 241-66-95

Головний редактор
В.В.ЯНКОВИЙ

Провідний редактор
В.М.ІГНАТОВИЧ

Дизайн та комп'ютерна верстка
І.Й.БАКУН

Комп'ютерний набір
Л.М.КОТОВСЬКА

Коректор
Н.В.МУРАШОВА

Регістраційне свідоцтво Кі-130
від 21. 11. 1995 р.

Друкарня АТЗТ«Атопол»,
м. Київ, пр. Червоних козаків, 9
Тираж 1500

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Позиція редакції не завжди збігається з авторською.